

Construcțiile pastorale din zona de fâneată. Bazinul superior al Râului Argeș

Teodor Ștefan BOROȘ*

Researching and analysing the phenomenon of grassland constructions is of great importance at present, given the pronounced and growing dissolution of the activities that used to revolve around these specialized buildings.

This article aims at retracing aspects related to daily life at such huts located in the upper basin of the Argeș River; at establishing the periods of time when they were used and at bringing forth a concise typology of the pastoral huts and the annex buildings developed in the grassland areas. The typological series does not claim to be a complete one, only the constructions specific to a limited space in the sub Carpathian area being analysed in this study.

The present work is mainly based on field research undertaken in September 2015, to which information from previous research made by the Museum of Popular Techniques (the present-day ASTRA Museum of Traditional Folk Civilization) and from other studies related to the covered area was added.

Keywords: typology, pastoral huts, upper basin of the Argeș River, animal raising

Cuvinte cheie: tipologie, hodăi, bazinul superior al râului Argeș, creșterea animalelor

Cercetarea și analiza fenomenului reprezentat de construcțiile din plai, în momentul de față, prezintă o importanță mare dată fiind disoluția tot mai accentuată a activităților ce gravitează în jurul acestor construcții specializate. Acest lucru este datorat, pe de o parte, schimbărilor structurale din cadrul societăților umane rurale și, pe de altă parte, dezvoltării căilor de acces și a mijloacelor de transport care, cumulate, sunt în măsură să faciliteze tot mai mult accesul în zone care acum câteva zeci de ani erau inaccesibile mijloacelor de transport.

Articolul de față încearcă să reconstituie viața din jurul acestor construcții din bazinul superior al Râului Argeș, să stabilească perioadele de timp în care erau utilizate și să propună o sumară tipologie a hodăilor și anexelor dezvoltate în zona de fânețe.

Caracteristicile construcțiilor din fânețe expuse în rândurile următoare nu au pretenția de a realiza o serie tipologică completă, dat fiind arealul relativ restrâns în care a fost studiat fenomenul. Această tipologie este menită să completeze informațiile cunoscute, având în vedere că în literatura de specialitate nu se găsește tratat acest aspect aferent arealului avut în discuție.

Această lucrare a fost realizată preponderent pe baza cercetărilor de teren efectuate în septembrie 2015, completate cu informații din cadrul cercetărilor realizate anterior de către Muzeul Tehnicii Populare (actualmente Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA) și din bibliografia de specialitate, disponibilă la momentul actual, despre zona tratată.

Caracteristici generale ale locuirii în zona submontană

Județul Argeș este așezat în partea central – sudică a României, prezentând un relief variat și în trepte (înălțimea unităților de relief crește de la sud spre nord). Astfel, regiunea prezintă forme de relief multiple cuprinzând: munți, dealuri, podișuri, câmpii, defileuri, chei etc.

Zona de câmpie are cele mai mici altitudini și este dispusă în partea de sud. Forma de relief predominantă este compusă din dealurile Subcarpaților Getici și ale Podișului Getic, care ocupă mai mult de jumătate din suprafața județului. La contactul dintre munți și dealuri, de-a lungul râurilor, apar depresiuni subcarpatice: Câmpulung (pe Râul Târgului), Nucșoara (pe Râul Doamnei), Brădet (pe Vâlsan), Arefu – Căpățâneni (pe Argeș), Sălătrucu (pe Topolog)¹. Aceste zone sunt acoperite în mare parte de păduri, cu puține locuri pentru culturi agricole și prezintă numeroase fânețe pe culmile dealurilor înalte.

Regiunea montană (partea nordică) reprezintă aproximativ un sfert din suprafață și este

*muzeograf, Complexul Național Muzeal ASTRA; e-mail: teodor.boros@muzeulastra.com

¹Mavrodin, Teodor (coord.), *Argeșul și Mușcelul, spații istorice ale românismului*, vol. I, ed. Tiparg, Pitești, 2013, p. 1-3.

constituită din masivul Făgăraș și partea vestică a masivului Bucegi, cele două unități de relief fiind despărțite de culoarul Rucăr – Bran, zonă de puternică interferență datorită contactelor dintre păstorii brașoveni cu locuitorii zonelor sudice.

Arealul tratat în cadrul acestui articol se suprapune zonelor limitrofe ale comunei Corbeni, județul Argeș. Localitatea este compusă din opt sate (Corbeni, Berindești, Bucșenești, Oești Pământeni, Oești Ungureni, Poienari, Rotunda și Tulburea), fiind așezată la poalele Munților Făgăraș, pe valea râului Argeș.

Solurile caracteristice comunei sunt cele podzolice argilo-iluvionare și solurile brune de pădure², cele din urmă având o largă răspândire datorită suprafețelor întinse de păduri. Ambele tipuri prezintă un grad de fertilitate scăzut, fiind nevoie de îngrășarea lor prealabilă pentru a putea fi folosite în cadrul culturii agricole.

Astfel, satele aflate în zonele submontane și-au căutat resursele de existență în special în creșterea animalelor, în prelucrarea lactatelor, a pieilor, în exploatarea și prelucrarea lemnului și în îngrijirea pomilor fructiferi. Agricultură, deși cu o prezență incontestabilă, nu a constituit o ocupație principală având în vedere, pe de o parte, numărul redus de terenuri care puteau fi destinate acestei activități și, pe de altă parte, din cauza fertilității reduse a acestora.

O îndeletnicire care pe alocuri a rivalizat cu cea de creștere a animalelor a fost munca la pădure și prelucrarea lemnului. Exploatarea forestieră a luat un avânt considerabil la începutul secolului al XX-lea, lucru care a produs o bruscă și radicală schimbare în cadrul ocupațiilor sătenilor, prezența exploatarea forestieră desprinzând locuitorii de ocupațiile tradiționale³. Astfel, dacă luăm în considerare că în anul 1970 fondul forestier ocupa între 50% și 80% din suprafața fiecărei comune nord – argeșene⁴, și cunoscând faptul că încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea exploatarea forestieră cunoscuse un avânt considerabil, putem afirma că la începutul secolului trecut fondul forestier era mai întins.

Dezvoltarea ocupației de creștere a animalelor a fost susținută și de numărul mare de pășuni și fânețe pe care așezările aferente comunei le dețineau (după unele surse ponderea pășunilor și fânețelor depășește astăzi 50% din terenuri)⁵. Cultura plantelor se făcea pe suprafețe mici (suprafața medie agricolă pe gospodărie este de doar 3,6 ha)⁶, insuficiente ca locuitorii din această zonă să-și obțină necesarul de legume și de cereale. În acest context, este de presupus că în trecut terenurile deținute de către locuitorii satelor aveau o suprafață și mai restrânsă, cunoscând tendințele de coagulare a proprietăților anterioare jumătății secolului al XX-lea și întinderea pădurilor, semnificativ mai mare.

În ceea ce îi privește pe locuitorii acestei zone, ocupația principală a rămas de-a lungul timpului cea de creștere a animalelor împletită cu pomicultura, date fiind condițiile naturale prielnice oferite de relieful muntos. În cazul oilor, se practica un păstorit de pendulare dublă, caracterizat prin mișcarea turmelor între hotarul satului, zonele montane și zona de fânață. Acest sistem de creștere a animalelor este caracteristic unei activități de mai mică intensitate, spre deosebire de mișcarea amplă a turmelor practică de păstorii transilvăneni. Așadar, produsele rezultate din această activitate nu erau destinate comerțului decât într-o mică măsură, acoperind în principal nevoile locale.

În acest sens, mărturii ale unei comercializări mai intense a produselor realizate în urma activităților de creștere a animalelor au fost semnalate doar în anii '60 când, în urma amplelor lucrări de construcție a hidrocentralei de la Vidraru, erau comercializate cantități mai însemnate de produse lactate pentru hrănirea muncitorilor. În cazul acesta, vânzarea produselor se realiza cu predilecție din centrul satului Căpățâneni⁷. Alte produse care au fost comercializate din această zonă sunt țuica (vândută în principal în zonele limitrofe) și fructele (în principal merele) care, după unele mărturii, erau transportate cu ajutorul căruțelor cu coviltir în Bărgan și Teleorman, unde se făcea troc, obținându-se

²Ciulbea, Gh., *Corbeni, monografie social economică*, ed. Meșterul Manole, Curtea de Argeș, 2007, p. 28.

³Teodorescu, Nicolae, Gh., *Pe Argeș în sus, Oești din hornicul satului*, ed. Litera, București, 1988, p. 45.

⁴Budiș, Monica, *Structuri de gospodărie tradiționale din zona Argeș*, în Arhiva Științifică a Muzeului ASTRA, Fond Cercetare Românească, cutia 31, nr. inv. 1941/1997, f. 5.

⁵Teodorescu, Nicolae, Gh., *Pe Argeș în sus, Oești din hornicul satului*, ed. Litera, București, 1988, p. 46; Ciulbea, Gh., *Corbeni, monografie social economică*, ed. Meșterul Manole, Curtea de Argeș, 2007, p. 76.

⁶Ciulbea, Gh., *op. cit.*, p. 76.

⁷Informator, Pavel Elena, născută în 1961 ani, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, soție de baci (după moartea soțului a fost timp de 17 ani cu oile la hodaie).

în schimb porumb și grâu⁸. De asemenea, se cuvine menționat faptul că în proximitatea hodăilor care se află la o distanță relativ mai mică de sat apar destul de des asociate și livezi de pomi fructiferi, dovadă a unei activități mixte în cadrul acestora (atât pomicole, cât și de creștere a animalelor).

Activitățile pastorale

În raport cu particularitățile geografice și economice ale diferitelor zone, păstoritul a cunoscut o varietate de tipuri care au condus la dezvoltarea unor forme specifice de construcții pastorale, menite să adăpostească omul, instrumentarul și, în unele cazuri, animalele.

Activitățile care gravitează în jurul creșterii animalelor, în timp, datorită creșterii în complexitate, au generat construcții specializate situate în zona fânețelor, aceste areale oferind un spațiu suplimentar pentru localnici, utilizat în realizarea diverselor activități economice și de subzistență (agricultură, procurarea nutrețului pentru animale, adăpostirea animalelor etc.).

Hodăile, spre deosebire de stâni, care erau folosite doar în timpul verii pentru adăpost și pentru prepararea produselor lactate, aveau o utilizare mai largă, în sensul că de aceste construcții erau legate activități mai multe și mai complexe, care antrenau folosirea lor pe tot parcursul anului. Vara, când animalele erau plecate la munte (sfârșitul lunii mai, începutul lunii iunie, până în preajma Zilei Crucii), hodăile erau utilizate pentru adăpostirea oamenilor în timpul lucrului la pregătirea nutrețului care urma să fie consumat de către animale iarnă⁹ și, în cazul în care în preajma hodăii erau amenajate grădini, în timpul muncilor legate de micile culturi agricole.

Ulterior, după alesul oilor coborâte de la munte, construcțiile începeau să fie utilizate pentru adăpostirea animalelor și a ciobanilor. În cele mai multe cazuri, pe parcursul lunii septembrie, proprietarii animalelor se asociau și plăteau un cioban care pleca la hodaie cu mai multe oi (în unele cazuri 300 – 400 de animale)¹⁰. În această perioadă, zona era folosită pentru pășunat până la data de 30 noiembrie. Acum avea loc cel de-al doilea ales al oilor¹¹. După această dată, la fâneată rămăneau doar oile și în unele cazuri erau aduse și cornutele mari (adesea păzite de proprietarii acestora), care erau hrănite de acum cu nutrețul pregătit în timpul verii. Perioada de timp în care animalele stăteau aici putea varia destul de mult, un lucru esențial în acest context fiind cantitatea de nutreț disponibilă și condițiile climatice. Totuși, la hodaie animalele nu erau ținute mai mult de momentul în care animalele trebuiau să fete din cauza condițiilor pe care le aveau oile la aceste hodăi, care în general, nu erau optime pentru miei. Astfel, în această perioadă, animalele erau aduse în preajma gospodăriei, unde erau ținute până în momentul în care erau trimise din nou la munte.

De menționat este faptul că acest sumar șablon al organizării vieții pastorale din cadrul construcțiilor din plai nu era în mod necesar respectat. În acest sens, a mai fost identificată o variație a acestei periodizări în cazul unui proprietar de vaci¹². Acesta mergea la hodaie doar cu 2 – 3 animale care erau ținute într-o *saia*¹³ special amenajată. Perioada de timp în care animalele erau ținute la hodaie era cuprinsă, în linii mari, între lunile septembrie și octombrie. O altă variație a fost reprezentată și de faptul că, în unele condiții speciale¹⁴, la hodăi, pentru păzirea și hrănirea animalelor mergea o femeie, lucru de altfel neobișnuit datorită faptului că această muncă era aproape în exclusivitate apanajul bărbaților.

Alimentația celor care locuiau în hodăi era asigurată de cei rămași în sat, proprietarul turmei sau, după caz, un membru al familiei, parcurgea drumul din sat până la hodaie de cele mai multe ori pe jos (caii erau ținuți la hodăi în timpul iernii, fiind utilizați la procurarea lemnului de foc), o dată pe

⁸Informator, Mira, Nicolae, născut în 1964, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

⁹Informator, Tomulescu, Eugen, născut în 1962, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

¹⁰Informator, Pavel Elena, născută în 1961 ani, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, soție de baci (după moartea soțului a fost timp de 17 ani cu oile la hodaie).

¹¹Informator, Pavel Elena, născută în 1961 ani, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, soție de baci (după moartea soțului a fost timp de 17 ani cu oile la hodaie).

¹²Informator, Vasilescu, Eugenia, născută în 1938, domiciliată în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, soție de crescător de animale.

¹³Spațiu adosat hodăii folosit pentru adăpostirea animalelor în timpul nopții.

Informator, Tomulescu, Eugen, născut în 1962, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

¹⁴Cazul Elenei Pavel.

săptămână sau o dată la două săptămâni¹⁵. Pachetul conținea, în linii mari: carne, brânză, ouă, mălai, fasole, cartofi etc¹⁶. Toate acestea erau depozitate în lăzi sau dulapuri destinate acestui scop¹⁷, excepție făcând carnea amestecată cu untură și păstrată în oale de pământ¹⁸ sau afumată și atârnată de grinda hodaiei sau în pod¹⁹. Pâinea nu era un aliment de bază în acest areal din cauza condițiilor climatice neprielnice pentru cultivarea grâului²⁰. Acest aliment era substituit de mămăligă²¹, care de altfel constituia și alimentul de bază al câinilor (doi sau trei la fiecare hodaie) care ajutau ciobanul în activitatea de păzire a turmei.

Având în vedere faptul că activitatea la hodaie pe timpul iernii era destul de redusă, munca fiind limitată la hrănirea turmei și păzirea acesteia²², oamenii aveau suficient timp liber seara, după închiderea animalelor. Astfel, în cazul ciobanilor care locuiau în cadrul unor hodaie apropiate, aceștia se întâlneau la unul din vecini și petreceau câteva ore povestind diverse întâmplări și consumând alcool, în general țuică.

Animalele erau ținute în târle mutătoare în timpul zilei. Acest sistem era folosit, pe de o parte, pentru sporirea siguranței animalelor și, pe de altă parte, pentru a facilita fertilizarea terenurilor. Locul fertilizat de către animale era numit *stătătură* și era utilizat ulterior pentru grădinile de legume care erau amenajate în timpul verii. Târlea, în timpul iernii, era mutată mai rar datorită dificultăților de batere a parilor în pământul înghețat. Astfel, aceasta se muta la aproximativ o săptămână, iar în unele cazuri de necesitate era măturată pentru a preveni „șchiopătutul oilor”²³.

Construcțiile pastorale din fânețe

Diversitatea tipologică a construcțiilor de locuit a fost determinată de cadrul geografic, de materialele utilizate, precum și de influențele epocii în care au fost construite. Aria montană a Argeșului prezintă case supraînălțate pe un soclu masiv construit din piatră de râu, prevăzute la fațada principală cu prispă delimitată de un pălmărar de lemn racordat la stâlpii care susțin cosoroaba frontală²⁴. Șarpanta prezintă patru ape și este vizibil mai accentuată decât cele din zonele de câmpie.

De asemenea, se atestă documentar în aria locuințelor montane un tip arhaic de case scunde, acoperite cu paie de secară. Reduse ca frecvență la sfârșitul secolului al XIX-lea, construcțiile de locuit de acest tip erau fie monocelulare (denumite zonal în acest caz *hodaie*), fie cu plan bicameral²⁵.

Aceste caracteristici constructive sunt ușor de regăsit și în cadrul hodaierilor din plai. Deși planimetric acestea se aseamănă cu „hodaiele” arhaice din cadrul vetrei satului (fiind compuse în general dintr-o singură cameră de locuit și foarte rar din două camere), prezintă în același timp inovații derivate din gospodăriile de dată mai recentă (acoperirea cu șită, ridicarea construcțiilor pe temelii de piatră etc.). Paralel cu aceste împrumuturi, construcțiile au dezvoltat și caracteristici proprii, cum ar fi saielele adosate camerelor de locuit.

Hodaiele din zonele de fâneță erau deținute în general de proprietarii care aveau un număr semnificativ de animale. În ceea ce îi privește pe sătenii cu un număr mic de animale, după întoarcerea de la hodaie la cel de-al doilea ales, aceștia își adăposteau animalele în cadrul gospodăriei²⁶ și le hrăneau cu nutrețul obținut din terenurile care permiteau transportul acestuia în vatra satului.

În ceea ce privește materialul de construcție folosit pentru realizarea hodaierilor, era utilizat cu

¹⁵ Informator, Mira, Nicolae, născut în 1964, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

¹⁶ Informator, Pavel Elena, născută în 1961 ani, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, soție de baci (după moartea soțului a fost timp de 17 ani cu oile la hodaie); Informator, Mira, Nicolae, născut în 1964, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

¹⁷ Informator, Tomulescu, Eugen, născut în 1962, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

¹⁸ Vasilescu, Eugenia, născut în 1938, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni.

¹⁹ Informator, Mira, Nicolae, născut în 1964, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

²⁰ Informator, Vasilescu, Eugenia, născut în 1938, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni.

²¹ Informator, Mira, Nicolae, născut în 1964, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

²² Informator, Mira, Nicolae, născut în 1964, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

²³ Informator, Mira, Nicolae, născut în 1964, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

²⁴ Mavrodin, Teodor (coord.), *Argeșul și Muscelul, spații istorice ale românismului*, vol. II, ed. Tiparg, Pitești, 2013, p. 354.

²⁵ *Ibidem*, p. 353.

²⁶ Informator, Tomulescu, Eugen, născut în 1962, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

predilecție lemnul găsit în apropiere, care era tăiat, debitat și cioplit la fața locului de către meșteri. Șita, care necesita procedee tehnice mai complexe pentru realizarea sa, și piatra, care în unele cazuri trebuia adusă de la distanțe mari față de hodaie, erau materialele care cereau un efort mai mare pentru a fi procurate, fiind transportate până la hodaie de la distanțe semnificative²⁷.

O tipologie a construcțiilor din fânețe

Serierea tipologică prezentată în cadrul acestui articol, după cum a fost menționat și în partea de început a textului, nu are pretenția de a fi una completă, aici fiind tratate doar hodaie specifice unui spațiu limitat al zonei subcarpatice, respectiv hodaie aferente bazinului superior al Râului Argeș.

Primul tip de asemenea construcții pastorale, deși astăzi nu se mai regăsește pe teren, a fost *surla*²⁸. Din punct de vedere constructiv, prezenta o formă conică și era realizată pe un postament ușor înălțat de lespezi de piatră, cu un schelet de furci de lemn fixate pe bază. Furcile care constituiau osatura întregii construcții erau acoperite de spărturi groase de lemn (din esențe rezistente la umiditate), care aveau rolul de a etanșa spațiul interior.

În partea superioară, la intersecția plăcilor lemnoase, construcția prezenta un cerc realizat din împletituri de nuiele sau din metal cu rol de ranforsare. În partea frontală era dispusă o ușă de formă ușor trapezoidală, realizată din aceleași materiale ca și restul corpului construcției.

Un alt tip arhaic de construcție din acest spațiu, care și astăzi este prezent, îl constituie *boașca*. Acesta este un tip de adăpost mutător care, în cele mai multe cazuri, este o componentă auxiliară hodaiei. Boașca prezintă un plan dreptunghiular de dimensiuni reduse (amprenta la sol a acestei construcții nu depășește în general 2 metri pătrați), cu un acoperiș într-o apă sau două. Mai des întâlnită este varianta cu acoperiș în două ape, cu șarpanta frontală scurtă, având rolul de a apăra de intemperii omul pe care îl adăpostește. Construcția nu prezintă ușă, partea frontală fiind în totalitate deschisă. Scheletul colibei este realizat din bucăți de lemn dreptunghiulare; șarpanta și cei trei pereți sunt închiși cu bucăți de șită, iar blatul de la nivelul solului este confecționat din scânduri. Întreaga construcție este realizată pe patru picioare dispuse la colțuri.

Din punct de vedere planimetric, cele mai simple hodaie din cadrul acestui areal sunt cele monocelulare. Acest tip de construcție are unele variații planimetrice și constructive în sensul că

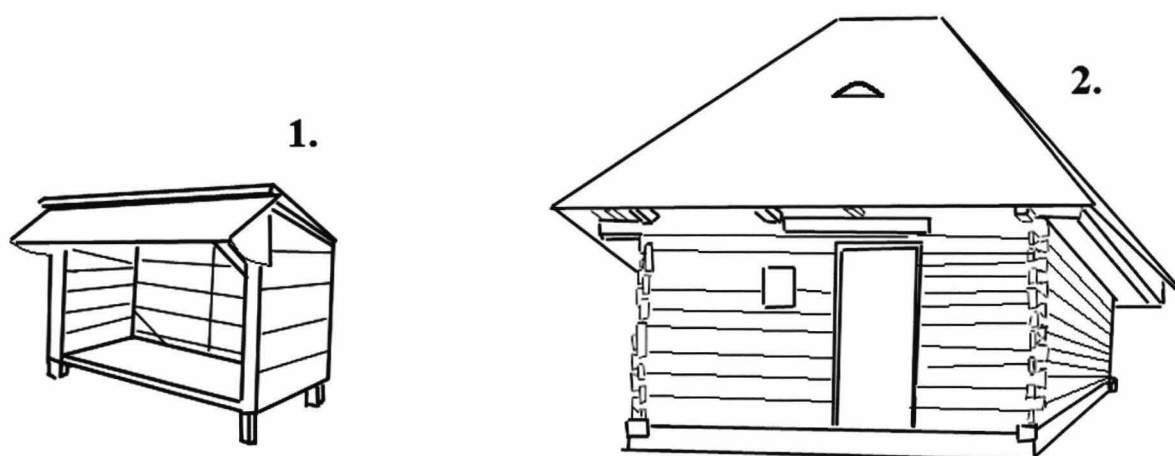

Fig. 1. Boașcă (1); Hodaie monocelulară, cu șarpanta în patru ape și îmbinare a pereților în coadă de rândunică, punctul Chiciora (2).

Moving hut (boașcă) (1); Single-roomed pastoral hut, with four-sloped roof and dovetail joints, Chiciora (2).

²⁷Informator, Linu, Dumitru, născut în 1935, domiciliat în satul Oești Pământeni, comuna Corbeni, fost baci; Informator, Pavel Elena, născută în 1961 ani, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, soție de baci (după moartea soțului a fost timp de 17 ani cu oile la hodaie).

²⁸Budiș, Monica, *Structuri de gospodărie tradiționale din zona Argeș*, în Arhiva Științifică a Muzeului ASTRA, Fond Cercetare Românească, cutia 31, nr. inv. 1941/1997, f. 7.

prezintă atât o diversitate bogată în ceea ce privește realizarea șarpantei, cât și unele deosebiri în tehnica constructivă a pereților. În ceea ce privește șarpanta, aceasta poate prezenta de la una la patru ape, fiind întotdeauna acoperită cu șită. Din punctul de vedere al clădirii pereților, aceștia au o diversitate constructivă mare, singurul element comun definitoriu fiind reprezentat de grinzile cioplite pe toate cele patru fețe.

O variantă interesantă a tehnicii de construcție a fost identificată în punctul Strica. Aici se găsesc diferite tipuri de hodăi care prezintă în compoziția pereților grinzi paralele orizontale, fixate la distanțe apreciabile una de cealaltă (5 - 10 cm). Golurile rezultate din suprapunerea unor grinzi fără urme de prelucrare la capete sunt etanșate cu un strat gros de lipitură din pământ galben.

Majoritatea acestui tip de hodăi prezintă pereți realizați din grinzi orizontale încheiate la capete în cheutoare în amnari sau în coadă de rândunică. De menționat aici este și variația constructivă care înfățișază un hibrid între cele două tehnici semnalate mai sus, cel mai probabil rezultatul unor intervenții ulterioare în planul construcțiilor.

Un alt element planimetric prezent sporadic la aceste construcții este *sala*²⁹ (lipsită complet de elemente decorative pe stâlpii de susținere), formând în acest fel mai degrabă un spațiu utilitar menit a fi folosit în supravegherea turmelor de oi avute în pază.

O evoluție ulterioară acestei construcții simple o reprezintă adosarea unor aplecători de diferite dimensiuni, cu rol de adăpostire a animalelor sau de depozitare a instrumentarului folosit de către proprietari în timpul diverselor activități realizate aici. Aplecătorile, în cazul acestor hodăi monocelulare, erau dispuse preponderent pe o laterală a construcțiilor. Totuși, a fost identificat un caz în care aplecătorile erau dispuse pe trei laturi, fiind liberă doar latura frontală a construcției care prezenta și o mică sală.

Un tip mai evoluat este hodaia de „tip vagon” - cu un spațiu special amenajat pentru animale pe latura din spate a camerei de locuit. Aceste construcții au un plan dreptunghiular alungit, cu o șarpantă realizată în două ape învelită cu șită. Hodaia propriu-zisă prezintă un mic geam situat în peretele comun cu saiaua pentru a facilita supravegherea în timpul în care animalele sunt închise. Accesul în interiorul fiecărui spațiu se face pe uși separate, una în partea frontală a construcției pentru accesul în hodaie și alta în ultima treime a uneia din laturile lungi pentru accesul în saivanul oilor.

Elementele arhitecturale specifice dezvoltate în jurul hodăilor au fost saielele (spații adosate hodăii, care aveau rolul de adăpostire a animalelor și eventual a instrumentarului necesar diverselor activități din timpul anului). Acestea sunt prezente la majoritatea construcțiilor din fânețe identificate astăzi pe teren și prezintă la rândul lor unele variații de formă constructivă.

Un prim tip îl constituie o hodaie din punctul Ciora, cu un plan simplu, monocelular, fiind realizată pe o temelie de piatră inegală ca înălțime, datorită înclinației terenului, și cu ziduri realizate

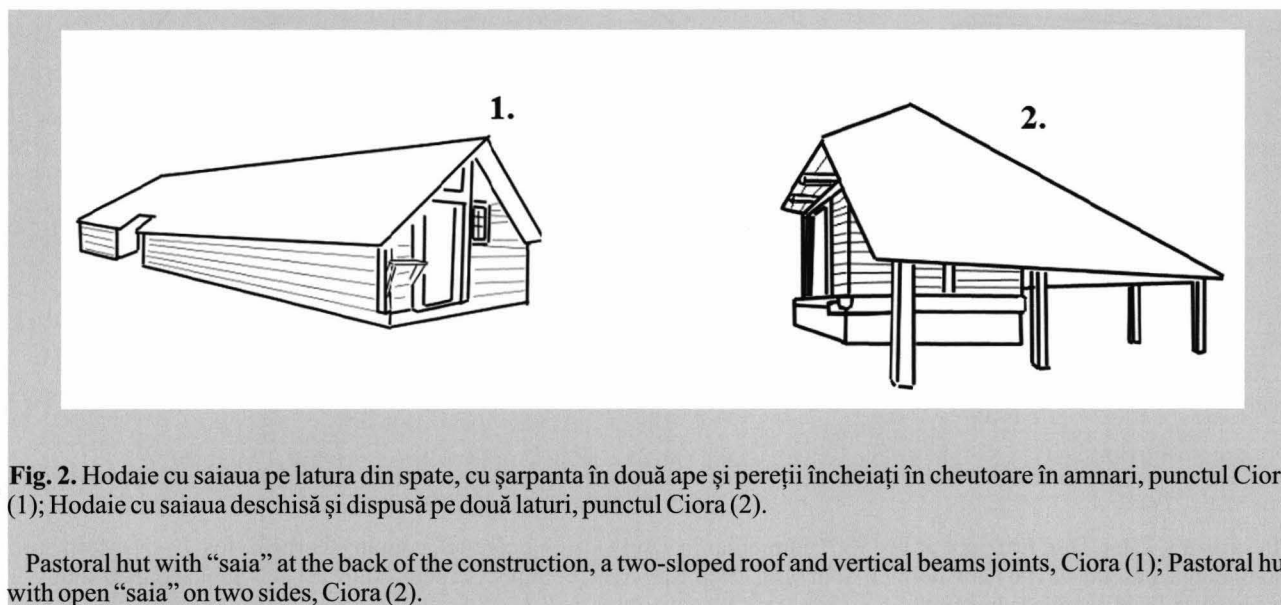

Fig. 2. Hodaie cu saiaua pe latura din spate, cu șarpanta în două ape și pereții încheiați în cheutoare în amnari, punctul Ciora (1); Hodaie cu saiaua deschisă și dispusă pe două laturi, punctul Ciora (2).

Pastoral hut with “saia” at the back of the construction, a two-sloped roof and vertical beams joints, Ciora (1); Pastoral hut with open “saia” on two sides, Ciora (2).

²⁹ Acest termen desemnează prispa sau pridvorul din alte zone etnografice.

din grinzi de lemn orizontale încheiate în coadă de rândunică și, parțial, în cheutoare în amnari. Acoperișul este realizat în patru ape și învelit cu șită, prezentând o alungire pe două laturi, în acest fel formându-se spațiul aferent saialei. În acest caz, particularitatea tipologică este dată de saiaua deschisă, dispusă pe două laturi ale construcției. Incinta acesteia a fost delimitată cel mai probabil cu un gard de uluici, având în vedere că spațiul dintre stâlpi nu prezintă urme de foste temelii și nici urme de ziduri. În acest moment, saiaua este delimitată doar de stâlpii care au rolul de susținere a prelungirii șarpantei.

De asemenea, un tip arhitectural mai evoluat îl constituie hodaia cu saia închisă pe două laturi, aceasta prezentând o încăpere de locuit (*hodaie*) și un adăpost pentru oi (*saia*) adosat camerei, pe două laturi, formând o încăpere îngustă în formă de „L” cu două uși de acces la extremități. Din acest tip, au fost identificate două hodaie cu mici diferențe tipologice; prima hodaie nu prezintă sală, iar cea de-a doua prezintă o sală pe două laturi, formând un alt spațiu în formă de „L”.

Un ultim tip de hodaie, cu șarpantă în patru ape și saia formată din prelungirea acesteia, o reprezintă cea identificată în punctul Strica. De această dată, șarpanta se prelungește pe trei dintre cele patru ape, acoperind cei trei pereți dubli ai saialei și formând un spațiu închis în formă de „U”. Din punct de vedere constructiv, hodaia este realizată din bârne relativ subțiri de lemn, dispuse orizontal, cu o distanță apreciabilă între ele (5 – 10 cm), acest spațiu fiind etanșeizat cu o umplutură de lut. Pe latura frontală, construcția prezintă o mică sală fără elemente decorative pe stâlpi.

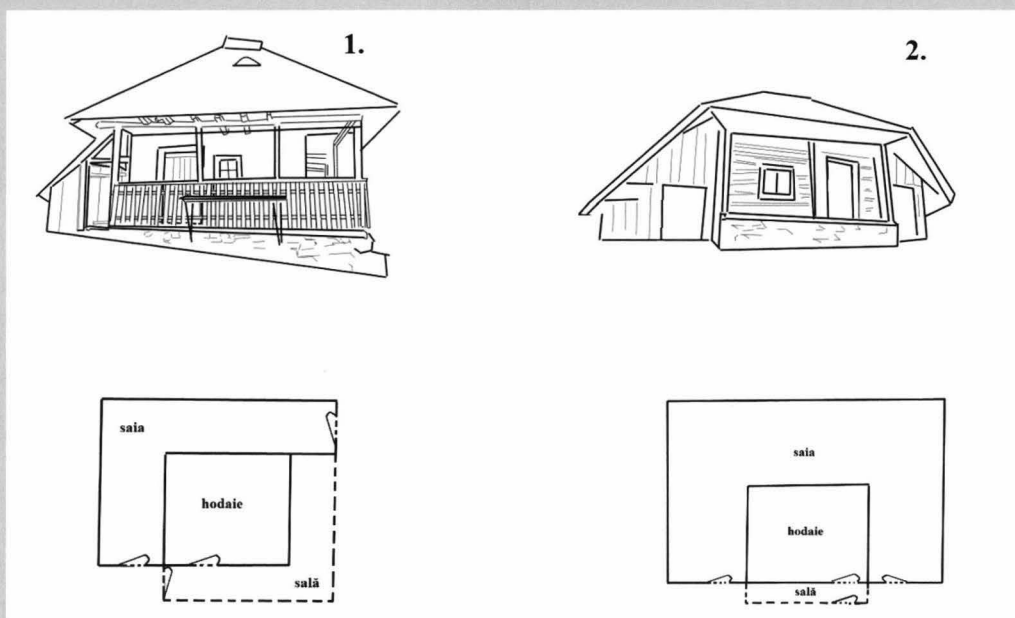

Fig. 3. Hodaie cu saia pe două laturi și sală aferentă celorlalte două, punctul Strica (1); Hodaie cu saia pe trei laturi și sală pe latura frontală, punctul Strica (2).

Pastoral hut with “saia” on two sides and a room on the other sides, Strica (1);
Pastoral hut with “saia” on three sides and a room on the front side, Strica (2).

Acest tip de colibe pastorale cu saiele rezultate în urma prelungirii acoperișului în patru ape era utilizat preponderent pentru adăpostirea oilor, dată fiind înălțimea sa redusă. Pentru cornutele mari, care în unele cazuri erau și ele aduse în fâneată, au fost dezvoltate construcții cu acoperișul în două ape, cu saia pe o latură a spațiului de locuit, având șarpanta la același nivel cu hodaia și prezentând un perete lateral comun.

Astfel de construcții erau de asemenea larg răspândite, având o variație constructivă reprezentată de lipsa, dispunerea deasupra saialei sau prezența pe întreaga suprafață a construcției a fânarului. Într-un caz de acest gen, construcția a luat dimensiuni monumentale prezentând două încăperi de mari dimensiuni, prevăzute cu fânar deasupra și aplecători pe o latură laterală și în spatele construcției, aceste două aplecători fiind folosite pentru adăpostirea animalelor mici (găini, porci, oi

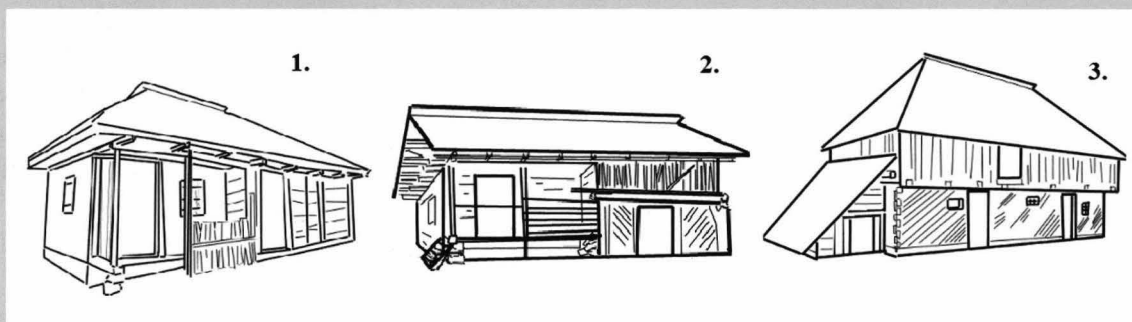

Fig. 4. Hodaie cu saia laterală fără fânar, punctul Chiciora (1); Hodaie cu fânar deasupra saialei, punctul Varu (2); Hodaie cu fânar dispus deasupra întregii construcții și aplecători laterale, punctul Ciora (3).

Pastoral hut with “saia” on one side, without hayloft, Chiciora (1); Pastoral hut with hayloft on the “saia”, Varu (2); Pastoral hut with hayloft on the entire building and lateral constructions, Ciora (3).

Cea mai evoluată construcție din punct de vedere planimetric o reprezintă o hodaie cu două camere (tindă și cameră de locuit) și o încăpere de lungimea celor două camere, adosată construcției prin prelungirea acoperișului și prin dublarea peretelui opus accesului. Această încăpere era podită parțial cu bucăți de lemn rotund de carpen dispuse deasupra beciului utilizat pentru depozitarea alimentelor.

Ansamblul arhitectural este format din hodaie cu trei încăperi, grajd monocelular cu fânar și un sistem de țarcuri pentru îngrădirea animalelor. Construcțiile au un plan dreptunghiular, cu zidurile încheiate drept în cheotoare în amnari. Temelia hodăii este realizată din lespezi de piatră, iar zidurile sunt clădite din lemn de diferite esențe (brad, stejar, fag). De asemenea, ușa construcției prezintă o inscripție incizată pe partea exterioară „GHERGHINOIU. GHE. PETRE ANU 1950”.

De menționat este faptul că în proximitatea acestor construcții sunt prezenți o serie de zarzări (corcoduși) care, prin dispunerea lor relativ ordonată, aduc indicii conform cărora proprietarii acestui ansamblu, pe lângă creșterea animalelor, se ocupau și cu creșterea pomilor fructiferi. Acest aspect a fost

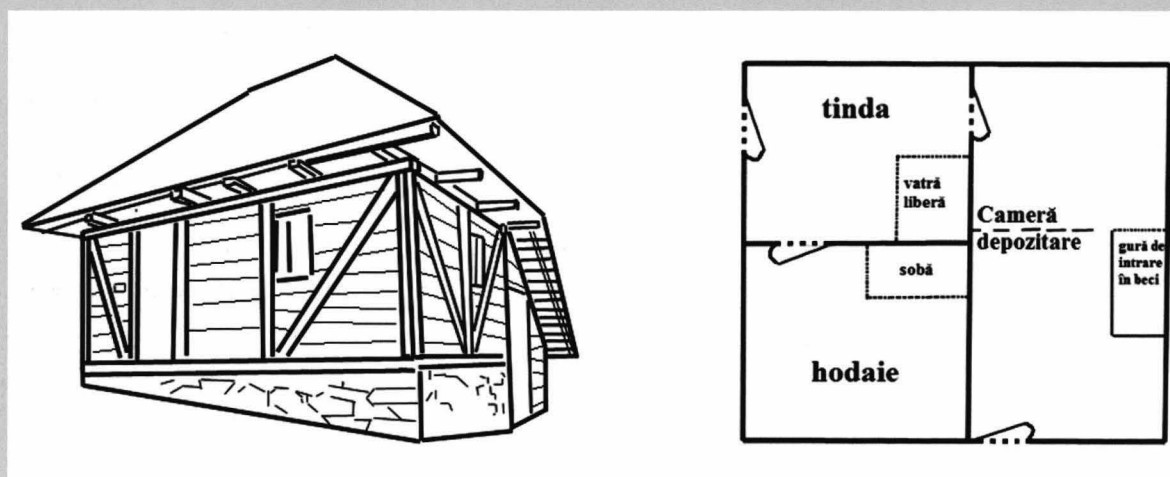

Fig. 5. Hodaie cu trei încăperi și beci, punctul Varu.

Pastoral hut with three rooms and basement, Varu.

Anexele hodăilor din plai

O parte din construcțiile din acest areal geografic prezentau în proximitatea lor anexe destinate adăpostirii animalelor. De menționat în acest context este faptul că anexele erau asociate exclusiv cu hodăi care, cel puțin în prima fază constructivă, nu prezentau spații de adăpostire pentru animale în cadrul corpului construcției principale. Astfel, aceste construcții intră în asociere directă cu hodăile care în primă fază prezentau un plan monocelular, aici fiind identificată o singură excepție, construcția din punctul Varu, care prezintă trei camere (dar în acest caz spațiile interioare nu erau destinate

adăpostirii animalelor). Planimetric, aceste grajduri prezintă o formă patrulateră sau dreptunghiulară cu una sau două încăperi. În unele cazuri, adosate acestora, au fost construite mici aplecători care constituiau un spațiu suplimentar pentru depozitare.

Un prim tip constructiv îl reprezintă anexele de formă dreptunghiulară, monocelulare, identificate în două variante în cadrul arealului studiat. Prima dintre aceste construcții este realizată dintr-un schelet de lemn care formează un spațiu închis prin clădirea unor pereți din stuf și parțial din gard realizat din uluici. Construcția prezintă pe o latură o aplecătoare realizată în aceeași tehnică constructivă. Șarpanta este realizată în două ape acoperite cu șiță.

Cea de-a doua construcție de acest tip prezintă în esență o formă constructivă similară, doar că materialele folosite în realizarea pereților au fost unele mult mai durabile. În acest sens, pereții construcției sunt realizați din grinzi de lemn dispuse orizontal, încheiate în cheutoare cu amnari și ulterior lutuie. Șarpanta, la momentul identificării, prezenta un acoperiș realizat din materiale care nu se regăseau în cadrul culturii populare (plăci de azbociment), dar, după toate probabilitățile, acest material a înlocuit șița care era de altfel prezentă pe toate construcțiile de acest tip din arealul avut în discuție.

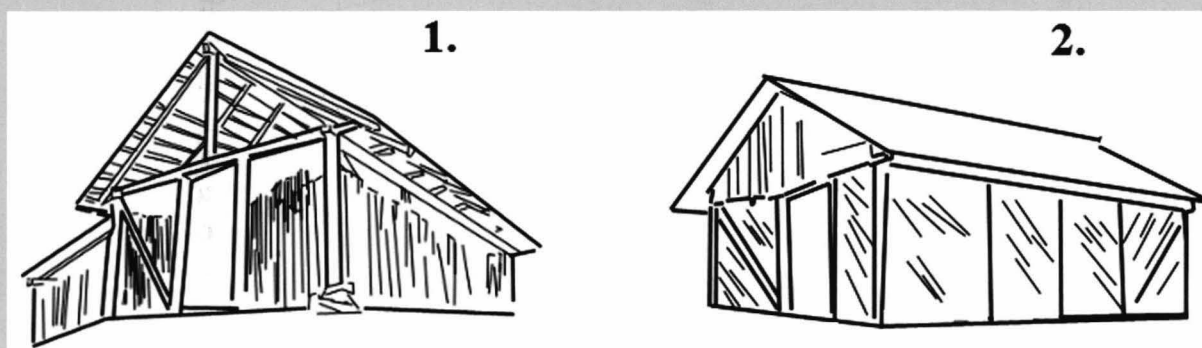

Fig. 6. Grajd cu plan dreptunghiular și pereți din stuf, punctul Valea Ursului (1); Grajd cu plan dreptunghiular și pereți din bârne de lemn dispuse orizontal, punctul Chiciora (2).

Rectangular stable with reed walls, Valea Ursului (1);
Rectangular stable with walls made of horizontal wooden beams, Chiciora (2).

Al doilea tip de grajd are o formă planimetrică aproximativ patrulateră cu diferențe relativ mici între lungime și lățime și prezintă la nivelul superior un spațiu special amenajat pentru depozitarea fânului (*fânar*). Asemeni tipului precedent, aceste construcții sunt monocelulare; în cazul acestui tip, materialul de construcție este în totalitate lemnul. Pereții au o varietate mare având în vedere că, în cazul celor trei anexe de acest gen, stilul constructiv este de fiecare dată diferit. Astfel, sunt prezente îmbinări în cheutoare în amnar, îmbinare mixtă (atât în amnari cât și în cheutoare dreaptă) și în punctul Strica este prezentă îmbinarea de grinzi orizontale alternate cu lutuială (procedeu descris anterior).

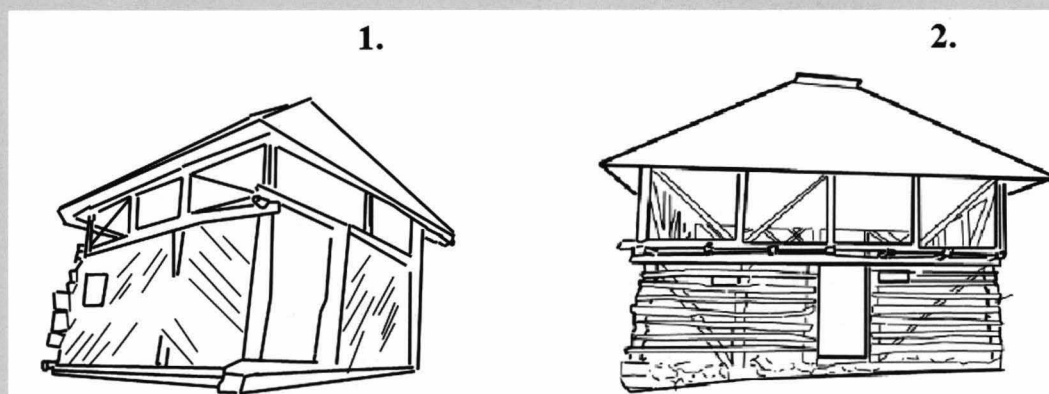
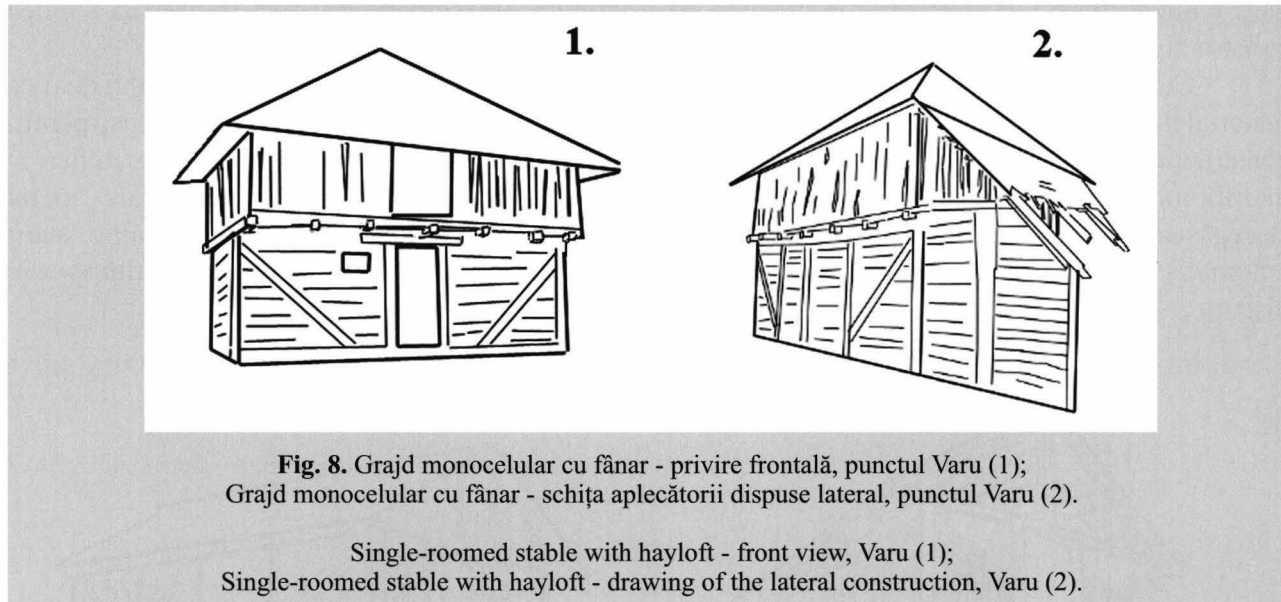

Fig. 7. Grajd monocelular cu fânar, punctul Ciora (1); Grajd monocelular cu fânar, punctul Strica (2).

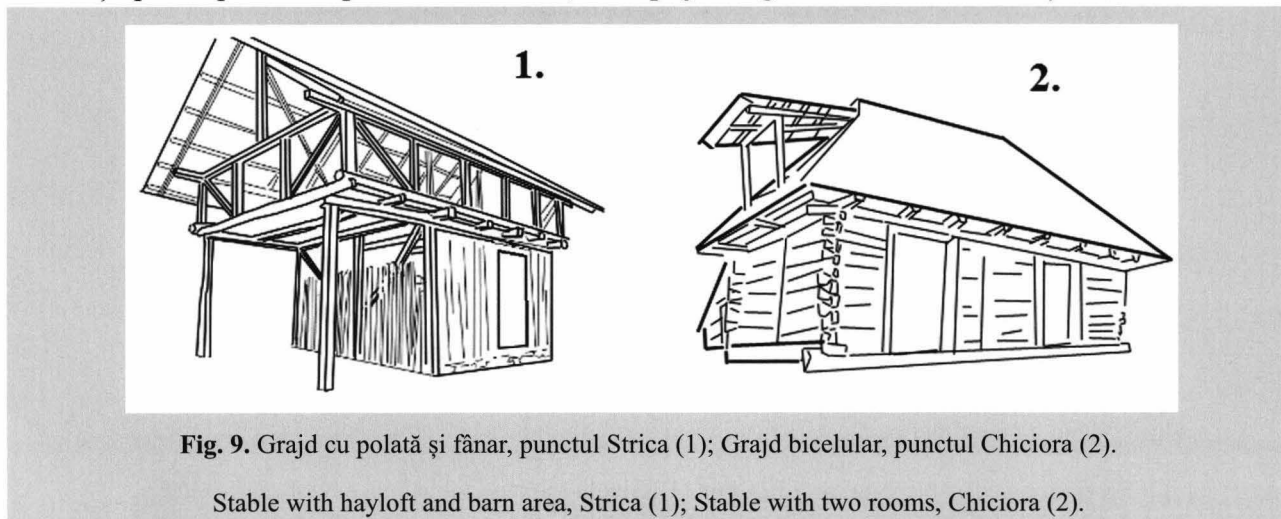
Single-roomed stable with hayloft, Ciora (1); Single-roomed stable with hayloft, Strica (2).

În ceea ce privește șarpanta, în toate cazurile aceasta este construită în patru ape. Nici una dintre construcții nu mai prezintă în momentul de față aplecători laterale. Totuși, este de menționat faptul că, într-un caz din cele expuse mai sus, au rămas urme evidente ale unei aplecături care astăzi este parțial distrusă (anexa hodăii cu trei încăperi din punctul Varu). Nu se poate afirma cu certitudine rolul acesteia în cadrul ansamblului, având în vedere starea sa de conservare (în acest moment, din aplecătoare fiind în poziție verticală doar peretele din spate).

În punctul Strica este prezent un grajd monocelular, probabil construit ulterior hodăii, realizat dintr-un schelet de lemn care închide spațiul interior cu ajutorul unor scânduri dispuse vertical. Pe lângă această particularitate (care nu se mai găsește la alte construcții), anexa hodăii prezintă și o polată pentru adăpostirea unei căruțe. Acest element arhitectural, singular în tipologia grajdurilor din zonă, poate fi justificat și de relativa apropiere de vatra satului (ansamblul fiind la o distanță mică de sat comparativ cu celelalte construcții identificate) și, în consecință, dezvoltării mai timpurii a căii de acces în această zonă pentru căruțe. În partea superioară, construcția dispune de un fânar pe întreaga suprafață construită.

Un ultim tip constructiv al anexelor îl constituie un exemplar din punctul Chiciora, care prezintă un plan dreptunghiular cu un perete median care împarte întregul spațiu interior în două camere. Construcția este realizată din bârne dispuse orizontal închise la colțuri în cheutoare în coadă de rândunică. Fiecare încăpere prezintă o intrare distinctă. În partea din spate, grajdul dispune de o aplecătoare de înălțime mică, cu acoperișul realizat din prelungirea șarpantei. Intrarea în pod este dispusă pe o latură scurtă a șarpantei. Aceasta este realizată prin ridicarea unei părți importante a unei laturi a șarpantei pe doi stâlpi de lemn rotunzi, care sprijină o grindă transversală de lățimea învelitorii.

Concluzii

Fenomenul construcțiilor din plai a fost prezent pe tot cuprinsul țării în perimetrul circumscris arcului carpatic. Acesta s-a dezvoltat din nevoia de suplimentare a terenurilor utilizate în economia de subzistență a locuitorilor satelor tradiționale.

Odată cu dezvoltarea activităților din fânețe, au apărut construcții specializate menite să faciliteze activitățile din acest areal prin crearea unui spațiu de depozitare și adăpostire. Deși construcții temporare, acestea erau utilizate o perioadă îndelungată a anului, rare fiind momentele în care nu adăposteau cel puțin o persoană. În perioada de disoluție a fenomenului locuirii în plai, hodaile au fost locuite de către bătrânii satelor, acest spațiu fiind utilizat în aceste cazuri ca locuință permanentă.

Numărul acestor construcții a rămas relativ mare până în zilele noastre, dar, din păcate, aproape toate sunt într-o stare de conservare precară. Fără intervenția umană pentru restaurarea lor, cel mai probabil vor dispărea aproape complet în următoarea decadă. Locuitorii din această zonă menționează faptul că, până la începutul anilor '90 ai secolului trecut, numărul construcțiilor a fost și mai mare, ulterior acestei perioade fenomenul intrând într-o pantă descendentă. Multe din acestea au dispărut prin acțiunea deliberată a locuitorilor satelor, care au reutilizat materialul lemnos din cadrul lor pentru obținerea lemnului de foc sau, mai rar, în cadrul altor construcții³⁰.

De menționat este faptul că acest fenomen, alterat într-o oarecare măsură de influențele vieții moderne, încă mai persistă, fapt relevat și de urmele de locuire evidente care au fost identificate în organizarea interioară a unor asemenea construcții care, de altfel, sunt ușor de observat în anexa fotografică atașată la finalul textului.

BIBLIOGRAFIE

Budiș, Monica, *Structuri de gospodărie tradiționale din zona Argeș*, în Arhiva Științifică a Muzeului ASTRA, Fond Cercetare Românească, cutia 31, nr. inv. 1941/1997.

Ciulbea, Gh., *Corbeni, monografie social economică*, ed. Meșterul Manole, Curtea de Argeș, 2007.

Mavrodin, Teodor (coord.), *Argeșul și Mușcelul, spații istorice ale românismului*, vol. I, ed. Tiparg, Pitești, 2013.

Mavrodin, Teodor (coord.), *Argeșul și Mușcelul, spații istorice ale românismului*, vol. II, ed. Tiparg, Pitești, 2013.

Teodorescu, Nicolae, Gh., *Pe Argeș în sus, Oești din hornicul satului*, ed. Litera, București, 1988.

Listă informatori

Informator, Linu, Dumitru, născut în 1935, domiciliat în satul Oești Pământeni, comuna Corbeni, fost baci;

Informator, Mira, Nicolae, născut în 1964, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

Informator, Pavel, Elena, născută în 1961 ani, domiciliată în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, soție de baci (după moartea soțului a fost timp de 17 ani cu oile la hodaie).

Informator, Tomulescu, Eugen, născut în 1962, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

Informator, Vasilescu, Eugenia, născută în 1938, domiciliată în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, soție de crescător de animale.

³⁰ Informator, Mira, Nicolae, născut în 1964, domiciliat în satul Oești Ungureni, comuna Corbeni, de profesie baci.

Punctul Chiciora

Punctul Strica

Punctul Ciora

Punctul Varu

Punctul Valea Ursului

